

АЛЬБЕРТО БЕВІЛАКВА

Набір на роботу

«Легко сказати: це повія, нікудишня жінка. Наліплять на тебе ярлик — і кінець. Всі одразу стають і сліпими, і глухими. Тоді годі вже виправдуватися. Взагалі, в цій шалапутній Італії кожен уміє ховати свої вади під брудну білизну і втішатися ними потай. Зате вже чужі вади витягнуть і відполірують язиками так, що побачиш, коли й не хочеш. Теж мені милосердя християнське!..

Я одна з тих, що ховаються від людей, ко-го всі обминають, зате я нічого не приховую ні від кого. У мене, у Ірени Корсіні, на прізвисько Каліффа, що на серці, те й на обличчі, і амінь. Хай буде що буде.

Хто зустрічав мене тоді, в той проклятий час, навіть дивитись не міг на мою почорнілу від життєвих злигоднів фізіономію.

— Каліффо,— казала я собі,— отак жити, то краще вже смерть...

Чоловік кульгавий, а мій син, єдина мила серцю моєму людина, помер кілька місяців тому. Скільки часу минуло, а спокійно думати про це і досі не можу. Помер він раптово, і тепер там, одним словом, йому добре, там два метри землі над головою.

— Каліффо, та куди ж ти? Блукаєш, наче волоцюга! — гукнула до мене Віола. У Муральйоне саме починали вирівнювати зе-

мельні ділянки, тому Віола й жила у нього. Побачивши, що я захекалась, збігаючи на гору, немовби там хтось чекав на мене, Віола докірливо похитала величезною шапкою рудого волосся.

А мене ніхто не чекав, я навіть не знала, куди йти. Просто вабило червоне від маків поле та безмежне небо над ним.

— Йди додому! — гукала мені навздогін. — Не переживай так! Адже ніщо в світі не вічне!

Я нічого їй не відповіла. Знизала плечима, навіть не обернулася. Мені здавалось, що дихати можу тільки там, серед дерев, де дзвін цикад і жодної живої душі. Сідала на землю і бездумно дивилася в небо.

Ховала біль свій від очей людських, ховала старанно, щоб ніхто не бачив. Тільки там, серед трав, давала сльозам волю. А що б робила я вдома? Дивилась на скриню, на розхитані стільці, на оте, кольору цегли, ліжко? Я не могла спати на тій подушці, вона зберегла запах того, хто вмер на ній.

На столі там тільки трішечки хліба, якраз стільки, щоб якось прожити ще один день. А настане той новий день, і чекаєш, щоб скоріше минув.

— Каліффо! Каліффо!.. — гукала Віола, шукаючи мене по полях. А я причаїлася, неначе безпритульна, хоч небо вже потемніло.

Та, як кажуть, щастя й нещастя — мов день та ніч: після ночі настає день. Ось і в наших краях почали ходити чутки, що скоро всі матимуть роботу. Казали, що цехи тієї фабрики, що в новому місті, відкриються і в нас. В отаких старих містечках, як наше, кажуть, завжди багато червоних, хоч, може, комуністів там ніколи й не було. Коли ж буде робота, то, мовляв, забудуть про це. Як то кажуть, де не можна перескочити, треба перелізти.

І справді, тепер усі ходять, мов ті святі, аж німби над головами засяяли. Присягаються та божаться, що політика їх віднині і назавжди не цікавить. Ця макаронна фабрика, кажуть, випускатиме багато якогось нового дієтичного продукту. Отже, потрібна буде робоча сила.

Серце моє починає калатати. Кажу собі: побачиш, Каліффо, так і буде. Працюватимеш і ти, зароблятимеш собі на хліб, забудеш про нещастя своє. О святий боже, якби справді і я і всі інші змогли працювати. Нам нічого не потрібно, тільки мати змогу чесно працювати....»

— Любов, любов, любов моя! — співала сп'яніла від радості Каліффа, хапливо розкриваючи жалюзі, коли валка машин фірми Фаріначчі, неначе танки на параді, з'явилась на тісних вулицях містечка. Вони підстрибували на розбитій бруківці й страшенно гуркотіли.

Організувати цей карнавал спало на думку Фаріначчі Убальдо, з цим він і звернувся до мера. До виборів залишалося щось із місяць, і треба було вживати якихось заходів, щоб нейтралізувати підривну діяльність у старому місті.

— Все буде гаразд, — сказав Фаріначчі.

— Як ви цього досягнете? — поцікавився мер.

— Рука руку миє... Ви розглядаєте питання про деякі секретні субсидії нашої фірми, а я зобов'язуюсь зробити саме те, що вам потрібно...

— Секретні... секретні... — пробубонів не дуже переконаний мер.

— Нам потрібне деяке устаткування. Ви платите за нього, а ми встановлюємо його на фабриці. Справа варта уваги.

— А якщо вони й на роботі займатимуться дурницями?

Фаріначчі поблажливо посміхнувся:

— Даруйте, але у вас невірне уявлення про сучасних людей... Ось побачите, ми почнемо з процесії...

— З процесії? — вигукнув мер.

— Так, саме з процесії, але без святих і мадонни. З процесії в марксистському розумінні...

І от трактори тягнуть машини — блискучі, прикрашені, неначе собаки на виставці. Над ними тріпоче на вітрі білизна, розвішана через вулицю на мотузках. Люди зривалися з ліжок, вибігали на балкони. Поруч з трактористами урочисто сиділи якісь люди. Був серед них і Фаріначчі Убальдо, він сидів, наче маленький імператор. Блискучий череп, приплюснутий ніс, хитрі очі, а на обличчі вираз тріумфатора. Каліффа зверху всього цього не бачила. Вона бачила лише його голову, що, як блискуча куля, оберталась то направо, то наліво серед безлічі тріпотливих прапорців. Поруч з ним сидів сам монсиньйор Мартінееллі і тільки те й робив, що розсилав на всі боки благословення.

Фаріначчі з ним говорив відверто:

— Негідники, злодії, вбивці, але психологія у них дитяча. Ви розумієте? Нам треба зацікавити їх іграшками, але іграшками блискучими, тільки блискучими!.. Тоді побачите, що враження...

Дійсно, процесія справила враження. Нові машини німецького виробництва посіяли в людях те безглузде почуття, яке ми називаємо надією. Вона, надія, зігріла їм кров, у них з'явилося бажання жити. Густий натовп на вулицях спочатку виглядав приголомшеним, але потім люди потроху розвеселилися. Перед очима жителів містечка поволі тяглися дивні машини незрозумілого призначення.

Алібранді Джанвіто, перехилившись з балкона, гукнув:

— Хай живе муніципалітет!..

Мадза, на прізвисько Свобода-й-Правосуддя, що визирив із свого перекошеного віконця, підняв голову:

— Ти про що там патякаєш?

Алібранді йому:

— Вони хочуть заробити на істині — у багатого пелька без дна...

— Ти, як Муссоліні. Той теж говорив незрозуміло, щоб справити враження, — сказав Мадза.

— Вони випускатимуть якийсь дієтичний продукт... ді-є-тич-ний, — пояснював Алібранді. — Пани їдять такі пастилки, що заміняють їм ковбасу, курочок, качечок. Від цих пастилок не повніють...

Мадза перекривив його:

— Ковбасу... качечок... То все дурниці! Головне, що нам дадуть роботу, не сидітимеш голудний.

Але у Алібранді вже зник будь-який інтерес до розмови з Мадза. У Алібранді Джанвіто здорове, молоде, налите сонцем тіло, на обличчі грає посмішка. Він стоїть на балконі, прихилившись до одвірка, і дивиться на Каліффу. Вона сперлася ліктями на підвіконня, халат розкрився, видно її повні перса.

Ох, Джанвіто! Каліффа поточилася од вікна, похапцем зачинила жалюзі. З легкою посмішкою дивилася на нього, потім різко відвернулася. Чомусь з'явилося бажання співати.

Він завжди там, наче прикутий до балкона, цей Алібранді, завжди стежить за нею, крізь брудні шибки та щілини жалюзі зазирає в її спальню, стереже ту мить, коли вона роздягається, готуючись спати...

Каліффа почала працювати. Вставала рано, о шостій. Сонна ходила по кімнаті, зовсім не думала, що треба поспішати, щоб не спізнитись на фабрику. Сон остаточно покидав її тільки тоді, коли вона з дзвоном відбивала під годинником особову картку приходу на роботу, коли відчувала на своїй голові пластиковий берет, який начальник відділу рішучим жестом насував їй на голову. Працювала подовгу, працювала тяжко, але не скаржилася.

«...Потроху дістали роботу всі; це була ніби милість божа. Тільки мій чоловік виявився впертішим за осла, він один умудрився не працювати. Коли одного разу до нього прийшли з муніципалітету, він розгнівався, що йому перебили сон, сів на ліжку й почав крити їх останніми словами... Уявіть собі обличчя панків... Тікали, неначе від диявола. А цей нещасний викрикував їм услід:

— Я не дозволю!.. Моя гідність... Я ні від кого не приймаю милостині!..

Уявіть собі, гідність! Цілу ніч над склянкою, цілий день у ліжку — це він називає гідністю. Щодо мене, то я заробляла якраз стільки, щоб нам вистачало. В цеху була нестерпна спека. Ми, жінки, обливалися потом

так, як, мабуть, не будемо обливатися навіть у пеклі. Але за роботою час спливав швидко, інколи ми навіть сміялись. Про Убальдо Фаріначчі розповідали, що він боїться жінок.

— Одружуйся, Убальдо, — казали йому батьки. — Якщо у тебе не буде сина, все кінчиться тим, що родичі розтягнуть нашу фірму.

Підганяли бідолаху, тягли, наче бика, він погоджувався: так, так. Підшукували йому дівчину. Він крутив з нею, а коли діло доходило до заручин, коли уже сходились гості, він сідав на перший-ліпший поїзд і зникав на кілька місяців...

Отак і минав час. В кінці зміни Алібранді — він теж працював у Фаріначчі у відділі упаковки — чекав мене на мотоциклі біля воріт. Я удавала, що не помічаю його, а він кожного разу звертався до мене:

— Може підвезти? Принаймні зекономиш час...

Глянувши йому в очі — чорні, блискучі — я відчувала, що кров моя починає співати. Але не тому сідала я на його мотоцикл. Була одного разу напівмертва від втоми, тоді й сказала собі: «Ну й нехай, що в цьому поганого?» Якби ж то я знала, що язики людські можуть бути гострішими від ножа... А, досить!

Приходила додому й падала на коліна перед образом святого Антонія, перед лампадою, засвіченою після смерті сина.

— Боже, — молилася, — змилуйся, зроби так, щоб пани їли трішечки менше, а ми могли їсти трішечки більше. Зроби так, щоб зрідка, не часто, у них боліла печінка чи іноді шлунок, — адже наша продукція мусить мати збут...

Так і залишалася там, обхопивши голову руками, і мені здавалося, ніби хтось стоїть поруч зі мною, щоб я не була такою самотньою.

— Боже, прошу тебе, — й посилала йому поцілунок.

В ці дні я була така ж далека від думки про перелюбство, як і від думки про вбивство. Зрозумійте: коли мені добре, я нічого поганого не зроблю. Всі ми були задоволені, та не минуло й місяця, як знову знялася буча, і все через животи панські. Як би там не було, а на їхні черева я тепер просто дивитися не можу...

Дієтичний продукт Фаріначчі, ідеальний для торгівлі і ще ідеальніший для політики, не мав успіху. Шлунок, для яких він призначався, і далі заповнювалися справжньою ковбасою. А після виборів, цілком зрозуміло, субсидій від міста надходило менше.

Відчувши небезпеку, Каліффа та її подруги перестали сміятися. Насуплено пакували продукт у целофан, не піднімаючи очей, і до горла їм підступав клубок. Перед очима

стояли бідні домівки, де останнім часом стало трохи веселіше. Думали про те, що доведеться знову грати ту саму комедію, знайому їм багато років: співати, сміятись, тамуючи біль у серці, сміятись — щоб тільки не скоритись долі.

— І вигадали ж таке: щоб в Італії менше їли,— бурмотіла Каліффа, кидаючи пакунки в кошик. — Недотепи!

Звільнення почали з жінок. Одного разу перед носом Каліффи зачинилися ворота. Жінки юрмилися біля воріт, грюкали кулаками в залізну браму, потім, знесилені й пригноблені, похиливши голови, повернулися назад, у містечко.

Але Каліффа — ні. Взявши руки в боки, вона гнівно кричала:

— Свиня, задрипанець, вийди-но сюди, Фаріначчі, я плюну тобі в пику! Не боюсь я ні тебе, ні твоїх поспіак-поліцаїв.

— Каліффо! Каліффо! — кликали її. — Облиш, іди сюди, далі від гріха. Вони з тебе і вовну знімуть, і шкуру здеруть.

Каліффа, нічого не слухаючи, стояла, мов укопана, одна серед площі перед фабрикою.

— Вийди, Фаріначчі Убальдо, побалакаємо!

Але замість нього з воріт вискочив поліцай і попрямував до Каліффи. Рука на поясі, дивиться вороже. Став. Каліффа не відступає ні на крок, визивним рухом відкидає назад волосся.

— Геть звідси! Досить вити! — кинув їй.

Каліффа нагнула голову, щоб роздивитись його краще. На обличчі ущиплива посмішка.

— А з тебе вийшов би непоганий полюбовник, якби не тхнув так кайданами!

Хтось засміявся. Поліцай штовхнув її, крикнув:

— Я тебе, корову, зараз же заберу!

Вона поточилася. Підняла голову:

— Не чіпай мене! — і махнула рукою. Кашкет поліцай полетів на брук.

Зчепилися, покотились, тільки камінці летять в різні боки. Б'ється Каліффа, кусається, висе. Голова її вже в крові, а поліцай люто б'є знову і знову.

Підбігли інші поліцаї, потягли у двір.

Коли її випустили, вже вечоріло. Вкриті лісами гори потемніли. От і сонце зайшло, залишило після себе літню задуху. Крадеться Каліффа попід муром, наче злодійка, біль свій тамує.

Виходить з міста; плач і стогін вчувається в її словах:

— Каліффо, чому не вмерти? Чому руки на себе не накласти, це ж буде краще для всіх!

Збігає на гору, серце в неї спирає, ніби ножем його ріжуть.

Віола, як завжди, біля хатини, сидить між своїми хлопчиками — мовчазними, блідими

та худими, наче тіні. Вона ще нещасніша за Каліффу. Навіть не дивляться одна на одну, бо розуміють усе без слів. Повстала зараз між ними любов, і вони соромляться цього, бояться, щоб жест, зайве слово не зруйнували цього почуття.

Каліффа йде по траві, топче маки, піднімається нагору вулицею, де в червоних сутінках вже позасвічувались перші ліхтарі. І як тільки рука її торкнулася іржавої хвіртки, вона зрозуміла, куди привів її відчай.

Біла стіна тяглася попід деревами. Цвинтарна тиша. У Каліффи бракує мужності відчинити хвіртку, зайти на кладовище. Лобом притулилася до залізних ґрат. Вітрець трохи заспокоїв її, а може, це той камінь на могилі сина, що видніється за живоплотом.

Потім відчула, що хтось підійшов, дивиться на неї.

* * *

«...Алібранді, я бачу тебе, бачу: це ти стоїш позад мене. Ти здаєшся мені святим, лице твоє сполотніло.

— Ти знаєш,— каже він,— люблю тебе, люблю тебе щиро. Ти, мабуть, ніколи не знала щастя кохання із своїм чоловіком. Він тебе навіть не помічає. Тому я й поділяю біль твій. Повір мені, Каліффо, я не обдурюю. Не годиться клястися на святому місці, але я клянусь твоїм нещасним хлопчиком на його могилі.

Тоді я уткнулася обличчям йому в сорочку і заридала. Він пригорнув мене, гладив коси, говорив:

— Всю дорогу ішов я за тобою. Трохи не збожеволів, побачивши, в якому ти стані...

Відчула, що палаю від бажання. Якби він був такий, як інші, взяв би мене й край. А він, прихилившись спиною до дерева, дивився кудись угору, щоб стриматись, і гозорив, говорив з ніжністю брата, а не коханця.

Такої жаги в мені не будив ще ніхто, ніколи. Впала перед ним на коліна, потім на траву і, зціпивши зуби, прохала його, щоб узяв мене, бо не хотілося більше ні про що думати, бо подобався він мені, бо тільки він один залишився в мене.

На серці у мене було так чисто, так прекрасно, клянусь вам. Якщо хочете сказати, що я того вечора погано поводитись, то, значить, і святі бувають перелюбниками. Все було не так, як завжди. Винятково, незвичайно.

Коли поїхали звідти, було вже темно. Голова моя була легка, наче сягала високих-високих хмарин, що поспішали кудись, відбивалися у моїх очах. Він мчав мене на мотоциклі, здіймаючи хмари куряви, і співав, п'яний від щастя. А мені було все одно, хай усі бачать, як горнуся до нього. Мені хотілося плюнути на своє знівечене життя, плюнути

на людей, що зустрічались по дорозі, на злидні, до яких ми поверталися. Все ближче й ближче містечко, вулиця, будинок.

Алібранді різко загальмував. Він щасливий, через вінця переповнений втіхою і молодістю. Я ж побігла, навіть не попрощавшись. Простягнула руку до дверей і відчула, що страждання мої повернулися знову.

Так согрішила я вперше у житті».